

REALITĂȚI FISCALE DIN MOLDOVA MEDIEVALĂ. UNELE CONSIDERAȚII PRIVIND SISTEMUL DE IMPUNERE*

Mihai Lazăr

Începuturile organizării fiscale de tip medieval în spațiul istoric moldav sunt foarte puțin cunoscute. Nu s-au păstrat informații de epocă care să reflecte elemente de fond privind acest segment al organizării interne. Bruma de informații de care dispunem pentru răstimpul marii migrații se limitează practic la câteva date răzlețe, extrem de lacunare și confuze. În secolele III-XIII, în condițiile confruntării cu valuri succesive de migratori, autohtonii și-au asumat, desigur, un sistem de obligații pentru a face față necesităților de apărare și constrângerilor economico-financiare impuse de neamurile alogene stăpânitoare. Dominația străină s-a concretizat în forme variate de obligații: *tribut*, *prelevări* din produse agro-pastorale, precum și anumite *prestășii* cu brațele și cu animalele de tracțiune^{1a}. Alogenii care s-au perindat în spațiul carpato-dunăreano-pontic și l-au stăpânit de-a lungul așa-zisului “mileniu întunecat” au dispus de mijloace proprii de evaluare a potențialului demografic și economic al autohtonilor. Românii, la rândul lor, pentru obținerea resurselor financiare și materiale necesare funcționării structurilor obștești au instituit o serie de obligații de natură fiscală în folosul comunității lor. Realitățile fiscale medievale au rezultat, de fapt, din sinteza practicilor și terminologiei de factură autohtonă și străină. Pentru perioada anterioară formării statului feudal Moldova, un aport semnificativ la conturarea terminologiei fiscale l-au avut neamurile slave și turano-mongole.

Dominația slavilor, spre exemplu, se reflectă în terminologia de ansamblu a organizării sociale și de stat^{1b}. Sistemul impunerii contribuabililor de rând s-a numit, în mod obișnuit, în tot cursul epocii medievale, cu un cuvânt de origine slavă – *cislă*. De asemenea, denumirile unor operațiuni fiscale și dări sunt de factură slavă.

O serie de practici fiscale noi au fost introduse apoi de către pecenegi, uzi, cumani și tătari². În timpul stăpânirii tătaro-mongole, populația românească de la răsărit și sud de Carpați a fost inclusă în sistemul fiscal al Hoardei de Aur.

În schimbul “protecției” acordată localnicilor, neamurile turano-mongole au pretins tribut, dijme din principalele produse agricole, din animale și produse animaliere. Se crede că *ilișul* (darea pe cereale), *sulgiul* (darea pe carne) și *caii de olac* (obligația de a da cai pentru serviciul de poștă) sunt termeni de origine pecenego-cumană sau tătaro-mongolă.

Pentru a evalua cât mai riguros potențialul economic al populației supuse, tătarii au inițiat și întocmit o serie de recensăminte. Astfel de statistici sunt atestate documentar în spațiul Hoardei de Aur³. Agenții fiscali tătari se numeau *baskaki* sau *doroghi* (*daruga*). Terminologia s-a păstrat până târziu în toponimia anumitor zone. Administrația tătărăscă a instituit și un regim de imunități și privilegii, practicate parțial și după constituirea statului medieval Țara Moldovei⁴.

Cercetătorii ruși⁵ și români⁶ au evidențiat, cu mai multe prilejuri, caracterul și importanța fiscalității instituite de popoarele de stepă pentru teritoriile românești de la est și sud de Carpați. Însemnătatea sistemului fiscal introdus de tătari reiese și din adoptarea și păstrarea mult timp în limba română a termenilor *tamga* și *tarkan* din sfera taxelor comerciale și, respectiv, a regimului de imunități⁷. Totodată, prin mijlocirea slavilor sud-dunăreni și apoi a Statului Asăneștilor, s-a exercitat, cu intensitate variabilă, o înrăurire bizantină. În condițiile lichidării stăpânirii tătare în partea vestică a Moldovei și crearea nucleului statal cu centrul la Baia, unele structuri ale aparatului fiscal maghiar au putut fi introduse aici de regele Ludovic I de Anjou (1342-1382), prin voievodul Dragoș și urmașii săi direcți. Mai mult, Dragoșștilor li s-ar fi pretins prestarea omagiului de vasalitate și plata unui tribut⁸. Dependența față de coroana maghiară și apăsarea fiscală exercitată în folosul acesteia au generat, în mod firesc, ostilitatea localnicilor.

Până la jumătatea secolului al XIV-lea, adică până în momentul constituirii statului medieval Moldova, este dificil de precizat caracteristicile fiscalității. Unii cercetători au admis existența unui sistem fiscal în adevăratul sens al cuvântului⁹, în vreme ce alții au susținut ideea existenței numai a anumitor practici de factură fiscală concretizate în prelevări ocazionale din produse și îndeplinirea unor corvezi¹⁰.

După întemeierea Țării Moldovei, în contextul consolidării structurilor aparatului de stat, în politica fiscală a tânărului stat au fost promovate și elemente preluate din Polonia¹¹, Imperiul Bizantin și din unele state slave sud-dunărene^{12a}. Tocmai de aceea, terminologia fiscală moldovenească se dovedește deosebit de complexă, iar semantica ei, greu de definit.

*

Încă de la începuturile statului, domnii moldoveni s-au considerat stăpâni de drept asupra întregului teritoriu al țării, al populației și al bunurilor acesteia. Regimul de obligații al locuitorilor a decurs din acest drept superior de stăpânire – *dominium eminens*^{12b}. În conformitate cu normele dreptului feudal, domnul era în măsură să pretindă de la supuși o cotă parte din veniturile realizate de aceștia pentru întreținerea *Curții*, aparatului slujitoresc și armatei.

La început, sfera de cuprindere și "greutatea" impunerilor au fost moderate, atât datorită nivelului relativ limitat al consumului de la *Curte*, cât, mai ales, a resurselor economice importante de care dispunea domnia. În patrimoniul domnesc intrau, de drept, pământurile fără stăpân direct, așa-zise "pustii", târgurile și orașele, un număr însemnat de sate, mori, saline, braniști, pescării, complexe agro-pastorale (*stâne*, *odăi*, *scutării*), terenuri de vânătoare etc. Domnul putea dispune de aceste proprietăți și de veniturile realizate pe seama lor, ca de niște bunuri private¹³. Domeniul domnesc public a fost organizat din punct de vedere administrativ sub forma *ocoalelor*¹⁴. Populația din așezările domnești era impusă la diverse sarcini pecuniare, în natură și în muncă. În plus, domniei i se cuveneau însemnate sume bănești și bunuri materiale din taxe și amenzi. Domeniul domnesc și ansamblul surselor de venituri existente la dispoziția șefului statului au reprezentat suportul material care a permis consolidarea puterii centrale. Înstrăinarea sau schimbarea proprietăților de către supuși trebuiau să fie confirmate de cancelaria domnească, cu care prilej se plătea *darea calului*¹⁵. O perioadă de timp nu s-a făcut distincție între veniturile publice și cele private ale domnilor. Afirmarea dreptului superior de stăpânire (*dominium eminens*) s-a realizat atât asupra proprietăților boierești și mănăstirești provenite din daniile domnești, cât și a celor deținute cu titlu ereditar sub forma *ocinilor* și *baștinilor*. Practica confirmărilor periodice a proprietăților de moștenire a însemnat, în realitate, integrarea ocinilor boierești, prevăzute cu regim de imunitate, în sistemul de obligații vasalice¹⁶. Domnul și-a arogat totodată dreptul de retract asupra proprietăților de danie. Consolidarea treptată, în cursul secolului al XV-lea, a dreptului de *dominium eminens* a permis domnilor să generalizeze sistemul de impuneri fiscale la nivelul întregii țări și să obțină astfel noi surse de venituri¹⁷.

*

Politica fiscală a fost dirijată de către domn prin intermediul unei instituții specializate – *Vistieria*¹⁸. Veniturile ei erau gestionate de *marele vistier* care răspundea direct în fața domnului pentru activitatea sa. Însemnătatea acestei funcții a conferit dregătorului respectiv o poziție cheie în ansamblul administrației centrale și în sfatul domnesc. Denumirea dregătoriei este asemănătoare celei similare din Imperiul Bizantin¹⁹. În țările vecine, Ungaria și Polonia, s-a impus termenul de origine latină *thesaurarius*, iar în Imperiul Otoman – cel de *defterdar*²⁰.

Pentru prima dată, vistierul este menționat în documentele cancelariei domnești la începutul domniei lui Alexandru cel Bun (29 iunie 1400)²¹. Este de presupus, însă, că *vistieria domnească* și *vistierul* au o vechime mai mare. Proprietățile acordate prin danie de domni unor mănăstiri sau slujbași credincioși încă din a doua jumătate a secolului al XIV-lea beneficiau de regimul imunității și, desigur, trebuiau contabilizate separat de patrimoniul domnesc²².

Importanța dregătoriei de *mare vistier* a fost subliniată sugestiv de contemporani. Grigore Ureche, spre exemplu, era de părere că acest demnitar era “ispravnic pre socotele ce să fac să ia din țară, și grijind și dând lefe slujitorilor. și purtătoriu de grijă a toată cheltuiala curții și a oaspeți ce vin în țară și toate catastifile țării pre mâna lui”²³.

Ca dregător și membru al sfatului domnesc, dispunând de atribuții însemnate, *marele vistier* era, de fapt, un executor fidel al voinței domnului, care reprezenta autoritatea supremă în materie fiscală. Pentru a-și îndeplini eficient sarcinile, el trebuia să țină o evidență cât mai exactă a contribuabililor, a averilor deținute de aceștia și a veniturilor realizate pe parcursul unui an financiar²⁴. Marele vistier era asistat în activitatea sa, întocmai ca ceilalți mari dregători, de un număr apreciabil de subalterni și slugi. Este vorba mai întâi de *vistieri de rangul al II-lea și al III-lea, de dieci de vistierie*, precum și de un mare număr de *agenți fiscali mărunți* (așa numiții trepăduși), care activau la nivelul unităților administrativ-fiscale (sate, târguri și ținuturi), pentru strângerea dărilor de la contribuabili²⁵.

Nomenclatorul de impuneri și cuantumul fiecărei dări, pe categorii de impozabili, se stabileau de către domn, uneori prin consultarea membrilor sfatului domnesc, în funcție de necesarul de fonduri bănești și materiale destinate Curții domnești și numerosului aparat slujitoresc și militar din țară²⁶. Pe măsura sporirii cheltuielilor publice au fost operate, în mod corespunzător, importante creșteri în ce privește cuantumul dărilor existente, sau au fost introduse dări noi. Până în secolul al XVI-lea, ca urmare a nivelului relativ restrâns al producției și schimburilor comerciale, dările, taxele și amenzile s-au împlinit mai ales în produse naturale realizate de populație în propriile gospodării²⁷. Nu trebuie să uităm însă faptul că o bună parte din animale: comute mari, cai, oi erau exportate în Imperiul Otoman. Având în vedere acest dezechilibru comercial, organele fiscale preferau, adesea, perceperea dărilor în natură. Un anume inconvenient îl constituia nivelul prețului oferit de negustorii de vite otomani – gelepii – care, de obicei, era unul de *mirie*, adică de monopol, mai mic decât cel practicat, în mod curent, pe piață. Întrucât sursele documentare de epocă surprind în mod lacunar și ambiguu nomenclatorul obligațiilor fiscale, este destul de greu, dacă nu chiar imposibil, de a înfățișa, cu acuratețea necesară, caracterul, numărul și cuantumul contribuțiilor datorate de impozabili *Vistieriei* și *Cămării*.

Din punctul de vedere al criteriilor de impunere și percepere, dările erau structurate în: *directe* și *indirecte*. Dările directe se impuneau pe baza unor catastife prealabile, în funcție de potențialul economic al populației; cele indirecte se aplicau ocazional și cuprindeau, în principal, diverse taxe pe circulația și comercializarea mărfurilor sau pentru efectuarea anumitor servicii.

Momentul apariției dărilor directe, a taxelor și prestațiilor, este greu de stabilit. Așa cum s-a mai afirmat în literatura de specialitate, unele dijme, vămi și prestații sunt anterioare întemeierii Țării Moldovei²⁸. Primii domni au preluat o serie de practici în domeniu, deja existente la nivelul comunităților locale, au unificat și reglementat sistemul de impunere, instituind măsuri noi de sorginte autohtonă sau preluând din experiența statelor vecine. Restrângerea drastică a patrimoniului funciar domnesc prin vânzări și dării a modificat treptat structura veniturilor domnești, ponderea cea mai mare a acestora revenind în noile condiții resurselor fiscale. De remarcat că în ansamblul veniturilor fiscale, cele mai vechi, în ordine cronologică, au fost taxele vamale și amenzile.

Măsurile inițiate în a doua jumătate a secolului al XIV-lea au creat un sistem fiscal propriu, care avea să fie desăvârșit în vremea îndelungatei domnii a lui Alexandru cel Bun (1400-1431). Sistemul fiscal al Moldovei a inclus pe lângă elemente proprii, transmise de obștile sătenești, prin practici străvechi, și o serie de împrumuturi, în special de la statele vecine, cu o existență atăt de timpurie.

Principala dare directă de repartiție a fost *birul*, numit și *dare* sau *dajde*²⁹. Legat de persoana contribuabilului, acest impozit era pus pe potențialul economic global al gospodăriei, adică pe pământ (în cazul proprietarilor), pe inventarul fix, pe sursele de venituri și pe veniturile

propriu-zise. Întrucât vitele cornute mari au fost utilizate pe scară largă la diverse prestații (*podvoadă, lucrări agricole*), pe seama lor percepându-se și *sulgiul* (darea pe carne), *Vistieria* nu a impus aceste surse de venituri la alte dări decât mai târziu.

În condițiile creșterii presiunii fiscale au fost luate în calcul, la stabilirea impunerii globale, adică la *bir* și animalele mici. Spre exemplu, în vremea lui Constantin Vodă Mavrocordat (1741-1743), un număr de 30 de oi erau echivalate cu o vită cornută mare și se încarcău la *bir* cu 30 de bani, distinct de gorștină – dare de cotitate, impusă pe efectivul oilor³⁰.

Alte dări directe – cele de cotitate – afectau distinct bunurile materiale ale contribuabilului: oile, porcii, stupii, grânele, vinul, mierea, fânul și mai târziu caii, vitele cornute mari etc. Cotitatea prelevărilor era stabilită, de regulă, la o zecime din venituri. Din acest motiv, *dările de cotitate*, percepute în natură, sunt desemnate prin termenii generici: *desetină* (var. *deseatină*), *decimă* sau *dijmă*. Odată cu instaurarea regimului dominației otomane, la categoria dărilor de repartitie s-a adăugat *birul împărătesc* sau *darea împărătească* din care se plătea *haraciul* datorat sultanului³¹.

Taxele au constituit o importantă sursă de venituri fiscale pentru domnie. Pentru mărfurile intrate în circuitul comercial, negustorii erau obligați să plătească diverse vămi: *vama cea mare*, *vama cea mică*, *brudina*, *cântarul*, *pârcălăbia*, *mortasipia* ș.a.³². Scutirile de vamă au reprezentat înlesniri importante pentru negustori. Semnificative sunt, totodată, scutirile acordate unor locuitori din *slobozii* (sate de colonizare). Merită menționat, în acest sens, hrisovul din 13 martie 1466 acordat sloboziei Negoiești a Episcopiei de Roman în care sunt prevăzute scutiri de vamă pentru o gamă largă de mărfuri: vite mari și mici, piei de animale domestice și sălbatice, brânzeturi, pește, sare, postav, fier, cereă, miere etc³³.

În afară de *dările directe* și *indirecte*, domnitorii au realizat însemnate venituri și din *amenzi* (*osluh, pripas, hatalm, dușegubină, zavescă*). O bună parte din ele purtau denumirea generică de *gloabe* și erau percepute în vite³⁴.

În sfârșit, o categorie specială de obligații față de domnie erau cuprinse în așa-numitele *prestații, servicii, munci, slujbe* sau *robote*. Cele mai multe dintre acestea sunt atestate documentar în prima jumătate a secolului al XV-lea, în contextul acordării de scutiri anumitor categorii sociale³⁵. *Prestațiile* sunt, desigur, printre cele mai vechi obligații ale locuitorilor. Ele sunt consemnate încă din timpul marii migrații.

O scutire dintre cele mai cuprinzătoare, din care constatăm ansamblul obligațiilor imposabililor de rând, este cea acordată, la 1 august 1444, satului Balasinăuți al Mănăstirii Horodnic: “să nu dea acel sat nici dare, nici iliș, nici podvoadă, nici desetină, nici osluh, nici posadă, nici la moară să nu lucreze, nici la cetate, nici la vin să nu care, nici la oaste niciodată să nu meargă, nici la jold și nici vreo altă slujbă și dare a noastră să nu aibă, niciodată, în veci. Pentru aceasta, nici un boier, nici vornic, nici osluhar, nici joldunar, nici posadnic, nici globnic, nici ilișar și nici altul nimeni din dregătorii noștri să nu aibă a intra în acest sat”³⁶.

Până la jumătatea veacului al XVI-lea, politica fiscală a evoluat în limite normale, domnii reușind să-și asigure sursele materiale și financiare necesare întreținerii *Curții*, oștirii și întregului aparat slujitoresc din producțiile realizate pe domeniul propriu, din dijele prelevate de la populația de pe domeniul domnesc public (aflat în administrația *ocoalelor*), cât și din dările plătite de contribuabilii de rând din așezările sătești integrate în cuprinsul ținuturilor țării. În vremea lui Ștefan cel Mare, autoritatea domnească s-a întărit considerabil. Domnul a acordat scutiri de dări mai mult așezămintelor bisericești și mai puțin boierimii. Măsurile inițiate de domn în materie fiscală au echivalat cu o adevărată reformă care a permis restructurarea radicală a sistemului de imunități.

Odată cu pierderea libertății politice și agravarea regimului de dependență față de Imperiul Otoman, sistemul fiscal a înregistrat o transformare radicală. Pentru a face față exigențelor economico-financiare sporite, impuse de Înalta Poartă, domnii au restrâns considerabil sistemul de imunități, înlocuindu-l, treptat, cu unul de privilegii și scutiri³⁷. Situația

este mult agravată de restrângerea drastică a patrimoniului fiefiar domnesc prin dării sau vânzări masive. În noile condiții, în mod firesc, ponderea cea mai mare a veniturilor domnești s-a axat pe sursele fiscale.

Un moment semnificativ în evoluția politicii fiscale s-a produs în vremea lui Iliaș Rareș (1546-1551). Acest domn, ce și-a renegat neamul și credința străbună a impus pentru prima dată la dări marea boierime și înaltul cler³⁸. Evident, această atitudine modifica simțitor practicile tradiționale de impunere, dar viza, totodată, și o mai corectă repartitie a sarcinilor la nivelul întregii populații și evitarea unor nemulțumiri ale contribuabililor de rând.

*

În ansamblul surselor de venituri destinate vistieriei, dările pe animale au avut o pondere deosebită. Înainte de toate, vitele mari constituiau un criteriu important pentru *impunerea globală* a gospodăriilor. Un anumit număr de vite formau un *cap*, iar potențialul economico-fiscal al contribuabililor consta, în bună măsură, în numărul acestor *capete*.

Impunerea era realizată în sistemul *cislei*. Agenții fiscali aveau în vedere, în mod prioritar, efectivul de animale al așezării: sat sau oraș. Reprezentanții așezării respective repartizau apoi darea pe membrii impozabili, în funcție de potențialul economic al fiecăruia. Acest sistem era deosebit de eficient întrucât nu solicita eforturi deosebite din partea domniei, iar pe de altă parte, prin responsabilitatea membrilor obștei la plata dării, în principiu, veniturile domnești erau garantate. Întrucât locuitorii satului se *cisluiu* între ei, fără amestecul autorităților domnești, se realiza evident o anume echitate în repartitia sarcinilor. Interesant este faptul că și scutirile sau reducerile fiscale "cu nart" se făceau tot în sistemul *cislei*. Domnul scutea un anume sat de dări pentru un număr de vite, urmând ca locuitorii să-și repartizeze aceste scutiri sau "iertări" în funcție de efectivul de vite existent în fiecare gospodărie.

Un aspect de o mare complexitate, care a creat probleme deosebite cercetătorilor, a fost cel privind structurile fiscale existente în Moldova. În principiu, sistemul fiscal practicat în Evul Mediu împărțea populația țării în două categorii distincte: privilegiați și impozabili. În cea de-a doua categorie, ponderea cea mai mare o dețineau *birnicii*.

O cercetare atentă a documentelor de epocă pune în evidență faptul că nu a existat o legătură nemijlocită între categoriile sociale și structurile fiscale. Primul recensământ ce ni s-a păstrat pentru Țara Moldovei, cel al lui Petru Șchiopul, din 20 februarie 1591, ne indică existența a trei categorii fiscale distincte: *istov*, *mijlocii* și *săracii*. Cei dintâi plăteau dările deplin, ceilalți, întrucât aveau un potențial economic mai redus, erau impuși mai ușor, plătind, prin urmare, doar parțial.

Structurile fiscale cuprinse în *Catastiful* lui Petru Șchiopul pot fi bine înțelese dacă sunt corelate cu cele specificate în catastiful de vistierie din anul 1606. Cercetările întreprinse în acest sens de istoricii ieșeni Ioan Caproșu și Gheorghe Pungă au pus în lumină, în mod argumentat, această realitate din sfera politicii fiscale³⁹.

Pe măsura accentuării dependenței față de Imperiul Otoman au fost supuse impozitării, practic, toate *veniturile*, precum și *sursele de venituri*. Vistieria și agenții fiseului nefăcând distincție între acestea. Astfel, în domeniul creșterii oilor s-au practicat, concomitent, trei tipuri de impuneri: pe *efectivele de oi*, pe *stâne* și pe *produsele păstorașiei*. Pe ansamblu, crescătorii de oi trebuiau să suporte într-un an nu mai puțin de opt dări de cotitate: *gorștină*, *sulgiu*, *unt*, *seu*, *piei*, *folărit*, *pielicele* și *cașcaval*.

Accentuarea presiunii economice otomane la sfârșitul veacului al XVI-lea prin creșterea alarmantă a obligațiilor materiale și financiare a generat o stare de criză accentuată. Domnii au fost siliți de împrejurări să inițieze măsuri extraordinare pentru a face față pretențiilor mereu în creștere ale Înaltei Porți. În noile condiții, un rol de primă importanță avea să-l joace *cămătăria*⁴⁰. Îndatorarea domnilor pentru sumele împrumutate a costat scump pe contribuabili. Pe drept cuvânt, în ultimul deceniu al secolului al XVI-lea s-a înregistrat un vârf al fiscalității, cu

urmări dintre cele mai grave asupra stabilității sociale și a potențialului economic al tuturor categoriilor sociale, cu deosebire asupra țăranimii.

Marea ridicare a Țărilor Române în vremea lui Mihai Viteazul a redus simțitor presiunea economică otomană. Politica fiscală avea să se înăsprească din nou în a doua jumătate a veacului al XVII-lea, în contextul unor evenimente militare de anvergură petrecute în zonă. Depopularea masivă a țării a constrâns pe domni să promoveze o serie de măsuri de destindere a politicii fiscale. Cea mai importantă acțiune reformatoare a vizat instituirea sistemului de plată a dărilor, numit *ruptă* sau *ruptoare* prin care contribuabilii achitau o sumă fixă eşalonată în patru rate (*şferturi*). Practicarea *ruptei* și generalizarea ei la nivelul unor noi structuri fiscale a îmbunătățit situația demografică a țării și, inclusiv, potențialul economic al contribuabililor.

Trebuie specificat faptul că Înalta Poartă era direct interesată în sporirea numărului contribuabililor și a puterii lor economice. Domnii care au urmărit ușurarea presiunii fiscale fără a diminua sursele de venituri ale Vistieriei otomane și-au atras prețuirea sultanului și marelui vizir, consolidându-și în acest fel poziția politică⁴¹.

Instaurarea regimului fanariot în Moldova și Țara Românească a însemnat o etapă nouă și pe linie fiscală. Pe de o parte, domnii fanarioți erau interesați în obținerea a cât mai multe venituri pentru ei și clientela lor. Pe de altă parte, ei au încercat o restrângere a sistemului de privilegii și obligarea boierimii să suporte într-o mai mare măsură rigorile politicii fiscale⁴².

Exigențele financiare tot mai mari i-au determinat pe domni să instituie dări extraordinare, insuportabile pentru majoritatea contribuabililor. Este de amintit, în acest sens, *văcărițul*, darea care a lovit necruțător în potențialul economic al tuturor categoriilor sociale. Trebuie subliniat, totuși, faptul că această dare, prin criteriile ei de aplicare, poate fi socotită una dintre cele mai juste din întreg Evul Mediu românesc.

O altă practică a fost aceea de a impune animalele mici nu numai la dările de cotitate, dar și la bir. Astfel, ele erau grevate de o dublă impunere, producând domniei venituri suplimentare. Așa s-a ajuns ca o bună parte a dării globale pe avere să fie reprezentată de șeptel, averea mișcătoare cea mai importantă a populației.

*

În rândurile de față ne-am propus să prezentăm succint și sintetic câteva aspecte generale ale politicii fiscale promovate de domnii moldoveni, în sfera economiei agricole, cu privire specială la păstorit. Ne-am referit, cu precădere, la cadrul instituțional, criteriile de impunere și structura de ansamblu a obligațiilor, domenii în care persistă încă numeroase neclarități. O serie de aspecte semnificative privind economia zootehnică în Moldova medievală și fiscalitatea în acest domeniu, pe categorii de dări, ne-au atras în mai multe rânduri atenția și au făcut deja obiectul unor cercetări distincte pe care le-am publicat în diverse reviste de specialitate⁴³.

NOTE

* Cercetarea noastră este circumscrisă tematic, cu deosebire, în sfera economiei păstorești.

1a. Ștefan Ștefănescu, *Formarea în Evul Mediu a statelor românești de sine stătătoare*, în SAI, nr. LVII-LVIII, 1988, p. 20-21; Idem, *Istoria medie a României. Partea I-a*, București, 1991, p. 99-100; Ion Toderașcu, *Românii și ultimele neamuri migratoare, în Istoria românilor. Compendiu* (coordonatori Ion Agrigoroaiei și Ion Toderașcu), Ed. Cultura fără frontiere, Iași, 1996, p. 56-59; Victor Spinei, *Ultimele valuri migratoare la nordul Mării Negre și al Dunării de Jos*, Editura Helios, Iași, 1996, passim; Idem, *Modova în secolele XI-XIV*, Editura științifică și enciclopedică, București, 1982, p. 122-203; Virgil Ciocîltan, *Mongolii și Marea Neagră în sec. XIII-*

- XIV, Editura Enciclopedică, București, 1998, *passim*; Damaschin Mioc, *Originea și funcțiile birului în Țara Românească*, în "Studii și Referate privind Istoria României", tom. I, București, 1954, p. 645; Nicolae Grigoraș, *Obligațiile în muncă față de stat și turci ale populației din Moldova* (sec. XIV-XVIII), în SRdI, 1965, nr. 4, p. 895; Ștefan S. Gorovei, *Dragoș și Bogdan, întemeietorii Moldovei. Probleme ale formării statului feudal Moldova*, Ed. Militară, București, 1973, p. 17-40; Mehmed Ablai, *Din istoria tătarilor*, Ed. Kriterion, București, 1997, p. 17-18; P.P. Panaitescu, *Interpretări românești. Studii de istorie economică și socială*, ed. a II-a. Postfață, note și comentarii de Ștefan S. Gorovei și Maria-Magdalena Székely, Ed. Enciclopedică, București, 1999 (vezi cap. II, *Problema originii clasei boierești*), p. 31-64; Mihai Lazăr, *Aspecte istoriografice cu privire la regimul fiscal al crescătorilor de vite din Moldova în Evul Mediu*, în "C.C.", serie nouă, nr. 3-4 (13-14), 1997-1998, Suceava, p. 51.
- 1b. Gh. Mihăilă, *Împrumuturi vechi sud-slave în limba română*, București, 1960, p. 130-145; Petre P. Panaitescu, *Începuturile și biruința scrisului în limba română*, București, 1964, *passim*; Idem, *Interpretări românești. Studii de istorie economică și socială*, ed. a II-a, p. 31-44; Idem, "Prădalika", *feodalna institucija v Bălgarija i rumânija*, în "Izvestia na Instituta za istorija", Sofia, 14-15, 1964, p. 235-241; Alexandru I. Gonța, *Două instituții feudale românești sub denumire slavă: "joldul" și "podvoada"*, în Alexandru I. Gonța, *Studii de istorie medievală. Texte selecționate și pregătite pentru tipar de Maria Magdalena Székely și Ștefan S. Gorovei. Cu un cuvânt introductiv de Ioan Caproșu*, Ed. "Dosoftei", Iași, 1998, p. 275-286; Idem, *Rolul Cancelariei moldovenești în slavizarea numelor de locuri în secolele XIV-XVI. Originea istorică a Cobâlelor*, în AIIAI, tom. XIV, 1997, p. 261-275.
 2. Constantin C. Giurescu, Dinu C. Giurescu, *Istoria românilor*, vol. I, București, 1975, p. 203-204; Ștefan Ștefănescu, *Formarea în Evul Mediu a statelor românești de sine stătătoare*, în SAI, nr. LVII-LVIII, 1988, p. 20-21. Ion Toderașcu, *Românii și ultimele neamuri migratoare*, în *op. cit.*, p. 56-59; Alexandru I. Gonța, *Satul în Moldova medievală. Instituțiile*, ed. Dinu C. Giurescu, București, 1986, partea a II-a (cap. II-III); Idem, *Studii de istorie medievală*, *passim*; Ștefan S. Gorovei, *Dragoș și Bogdan, întemeietorii Moldovei*, p. 33-37; Idem, *Întemeierea Moldovei. Probleme controversate*, Ed. Universității "Al. I. Cuza" Iași, 1997, p. 29-31; Mehmed Ablai, *op. cit.*, p. 130 și 254-282.
 3. Ștefan S. Gorovei, *Dragoș și Bogdan, întemeietorii Moldovei*, p. 36; Alexandru I. Gonța, *Satul în Moldova medievală. Instituțiile*, *passim*; Idem, *Românii și Hoarda de Aur (1241-1502)*, München, 1983; B. D. Grekov și A.I. Iacubovschi, *Hoarda de Aur și decăderea ei*, București, 1953, p. 79-80; Ștefan Ștefănescu, *Istoria medie a României. Partea I-a*, p. 99-100; Victor Spinei, *Marile migrații din spațiul nord-pontic în secolele IX-XIII*, p. 206; Mehmed Ablai, *op.cit.*, p. 268; Mehmet Ablai Necati, *Denumirea "tătar" în istoriografia universală*, în vol. *Originea tătarilor. Locul lor în România și în lumea turcă*, Ed. Kriterion, București, 1997, p. 40-48.
 4. Ștefan S. Gorovei, *Dragoș și Bogdan, întemeietorii Moldovei*, p. 37; Ștefan Ștefănescu, *Istoria medie a României. Partea I-a*, p. 99-100; Victor Spinei, *Marile migrații din spațiul nord-pontic în secolele IX-XIII*, p. 206.
 5. B. D. Grekov și A.I. Iacubovschi, *op. cit.*, p. 79-80.
 6. H.H. Stahl, *Studii de sociologie istorică*, București, 1972, *passim*; Ion Toderașcu, *Românii și ultimele neamuri migratoare*, în *op. cit.*, p. 56-59; Victor Spinei, *Realități etnice și politice din Moldova meridională în sec. X-XIII. Români și turanici*, (cap. III), Ed. Junimea, Iași, 1980; Idem, *Coexistența populației locale din Moldova cu grupurile etnice alogene din sec. XIII-XIV*, în "Acta Moldaviae Meridionalis", vol. II,

- Vaslui, 1980; Idem, *Moldova în secolele XI-XIV*, p. 122-205; Idem, *Populațiile nomade turce în regiunile românești în sec. X-XIV: aprecieri sintetice*, în "Suceava", vol. XIII-XIV, 1986-1987, p. 119-128; Idem, *Ultimele valuri migratoare la nordul Mării Negre și al Dunării de Jos*, Ed. Helios, Iași, 1996, p. 10-45.
7. Valeria Costăchel, *Les immunités dans les Principautés Roumaines aux XIV-ème et XV-ème siècles*, București, 1947, p. 7-20 Constantin C. Giurescu, Dinu C. Giurescu, *op. cit.*, vol. I, p. 203-204; Victor Spinei, *Marile migrații din spațiul nord-pontic în secolele IX-XIII*, p. 206; Ștefan S. Gorovei, *Dragoș și Bogdan, întemeietorii Moldovei*, p. 37; Ștefan Ștefănescu, *Istoria medie a României. Partea I-a*, p. 100; Mehmed Ablai, *op. cit.*, p. 18, 102-107 și 256-267.
 8. Ioan de Târnave, în *Scriptores Rerum Hungaricarum*, ed. Schwanatner, I, 1765, p. 317; Ștefan S. Gorovei, *Întemeierea Moldovei. Probleme controversate*, p. 112.
 9. Constantin C. Giurescu, Dinu C. Giurescu, *op. cit.*, vol. I, p. 203-204; Ștefan Ștefănescu, *Formarea în Evul Mediu a statelor românești de sine stătătoare*, în *loc. cit.*, p. 20-21. Alexandru I. Gonța, *Satul în Moldova medievală. Instituțiile*, ed. Dinu C. Giurescu, p. 291-295; Idem, *Studii de istorie medievală*, p. 55-72 și 275-286; Ștefan S. Gorovei, *Dragoș și Bogdan, întemeietorii Moldovei*, p. 36-37; Idem, *Întemeierea Moldovei. Probleme controversate*, p. 19-48.
 10. Damaschin Mioc, *Originea și funcțiile birului în Țara Românească*, în *loc. cit.*, p. 645; Nicolae Grigoraș, *Obligațiile în muncă față de stat și turci ale populației din Moldova (sec. XIV-XVIII)*, în *loc. cit.*, p. 895.
 11. AN București, *Fond Teodor Bălan*, dos. nr. 27b (Teodor Bălan, *Sistemul fiscal în Moldova până în secolul al XIX-lea*), p. 29, 83-84, 103-104 și 110-112.
 - 12a. Fr. Miklosich, *Lexicon paleo slovenico-graeco-latinum*, Viena, 1862-1865; Idem, *Dictionnaire des six langues slaves*, Moscova-Viena, 1985; G. Mihăilă, *Împrumuturi vechi sud-slave în limba română*, București, 1960, p. 30-45; Valentin Al. Georgescu, *Bizanțul și instituțiile românești până la mijlocul secolului al XVIII-lea*, București, 1980, *passim*.
 - 12b. Dinu C. Arion, *Încercare asupra domeniului eminent în Principatele Munteniei și Moldovei în secolele XV și XVI*, în vol. *Închinare lui N. Iorga, cu prilejul împlinirii vârstei de 60 de ani*, Cluj, 1931, p. 20-23; Valeria Costăchel și colab., *op. cit.*, p. 215-226; *Istoria dreptului românesc* (coord. Ioan Ceterchi), vol. I, p. 233-243; C. Cihodaru, *Alexandru cel Bun*, Ed. Junimea, Iași, 1984, p. 150-161; *Instituții feudale din Țările Române. Dicționar* (coordonatoric: Nicolae Stoicescu și Ovid Sachelarie), București, 1988, p. 167-168; Constantin C. Giurescu, *Târguri sau orașe și cetăți moldovene din secolul al X-lea până la mijlocul secolului al XVI-lea*, ed. a II-a, Ed. Enciclopedică, București, 1997, p. 144-170; Ion Donat, *Domeniul domnesc în Țara Românească în secolele XIV-XVI*, Ed. Enciclopedică, București, 1996, p. 3-17.
 13. *Instituții feudale din Țările Române. Dicționar*, p. 166; C. C. Giurescu, *Târguri sau orașe și cetăți moldovene din sec. al X-lea până la mijl. sec. al XVI-lea*, p. 144-170; Ștefan Ștefănescu, *Istoria medie a României*, partea a II-a, p. 31-46; Idem, *Les structures économiques dans les Principautés Roumaines aux XIV-e – XVII-e siècles. Le régime fiscal rural*, extras din "NEH". Publiées à l'occasion du XVIII-e Congrès International des Sciences Historiques, Montreal – 1995, București, 1995, p. 1-6 (25-30); Ion Donat, *Domeniul domnesc în Țara Românească (sec. XIV-XVI)*, p. 13-27; M. Bărbulescu, Dennis Deletant, Keith Hitkins, Șerban Papacostea, Pompiliu Teodor, *Istoria României*, Ed. Enciclopedică, București, 1998, p. 171-177; N. Grigoraș, *Instituții feudale din Moldova. I. Organizarea de stat până la mijlocul secolului al XVIII-lea* (vezi cap. *Dominium eminens și Domeniul domnesc (public)*), Ed. Academiei RSR, București, 1971; *Istoria dreptului românesc*, (coordonator I.

- Ceterchi) vol. I, p. 233-244; D. Ciurea, *Organizarea administrativă a statului feudal Moldova (sec. XIV-XVIII)*, în AIIAI, tom. II, 1965, p. 143-245.
14. Alexandru I. Gonța, *Satul în Moldova medievală*, p. 301-302; *Instituții feudale din Țările Române. Dicționar*, p. 166.
 15. Ilie Minea, *Darea calului*, în CI, II-III (1926-1927), Iași, p. 258-259; *Instituții feudale din Țările Române. Dicționar*, p. 142 și 165; Șt. Ștefănescu, *Istoria medie a României*, partea a II-a, p. 32; *Istoria dreptului românesc*, ed. cit., vol. I, p. 236-237; H.H. Stahl, *Teoria "pământului gospod" și problema "dării cailor"*, în vol. *Controverse de istorie socială românească*, București, 1969, p. 124-186.
 16. M. Bărbulescu, Dennis Deletant, Keith Hitkins, Șerban Papacostea, Pompiliu Teodor, *Istoria României*, p. 172.
 17. *Ibidem*, p. 173.
 18. Despre prerogativele domnului vezi: N. Grigoraș, *Instituții feudale din Moldova*, p. 6-7; Valeria Costăchel și colab., *Viața feudală în Țara Românească și Moldova (secolele XIV-XVII)*, p. 355-392; Nicolae Stoicescu, *Sfatul domnesc și marii dregători în Țara Românească și Moldova (sec. XIV-XVII)*, București, 1968, p. 217-227; Alexandru I. Gonța, *Satul în Moldova medievală. Instituțiile*, ed. Dinu C. Giurescu, passim; *Instituții feudale din Țările Române. Dicționar*, p. 504; *Istoria dreptului românesc*, ed. cit., vol. I., p. 327.
 19. N. Grigoraș, *Instituții feudale din Moldova (vezi cap. Funcția fiscală)*.
 20. N. Stoicescu, *Sfatul domnesc și marii dregători în Țara Românească și Moldova (sec. XIV-XVII)*, p. 217-227. Pentru detalii, vezi: Miron Costin, *Opere*, București, 1958, p. 238, 332, 388 și D. Cantemir, *Descrierea Moldovei*, București, 1973.
 21. *DRH, A*, vol. I, București, Ed. Academiei RSR, 1975, nr.10, p.13; nr.11, p.16-18.
 22. *Ibidem*.
 23. Grigore Ureche, *Letopisețul Țării Moldovei*, București, 1956, p. 77.
 24. Astfel de evidențe demografice s-au păstrat foarte puține, deși ele trebuie să fi fost întocmite frecvent în secolele XIV-XV. Ion Toderașcu, *Românii și ultimele neamuri migratoare*, în *op. cit.*, p. 56-59.
 25. N. Stoicescu, *Sfatul domnesc și marii dregători în Țara Românească și Moldova (sec. XIV-XVII)*, p. 226-227; N. Grigoraș, *Instituții feudale din Moldova*, p. 105-135; *Instituții feudale din Țările Române. Dicționar*, p. 502-503.
 26. N. Grigoraș, *Instituții feudale din Moldova*, p. 7; vezi și cap. III *Funcția fiscală*; Mihai Lazăr, *Aspecte istoriografice cu privire la regimul fiscal al crescătorilor de vite din Moldova în Evul Mediu*, în *loc. cit.*, p. 43-62.
 27. L. Lehr, *Comerțul Țării Românești și Moldovei în a doua jumătate a secolului al XVI-lea și în prima jumătate a secolului al XVII-lea*, în SMIM, vol. IV, 1960, p. 223-306; Bogdan Murgescu, *Circulația monetară în Țările Române în sec. al XVI-lea*, passim.
 28. A. Cazacu, *Veniturile țării și ale domniei*, în vol. V. Costăchel și colab., *Viața feudală*, p. 357; N. Grigoraș, *Instituții feudale din Moldova*, p. 105-135; *Instituții feudale din Țările Române. Dicționar*, p. 139-142; N. Grigoraș, *Dările personale ale populației din Țara Românească a Moldovei și dările în bani pentru turci de la întemeierea statului și până la reforma lui Constantin Mavrocordat (1359-1741) (I)*, în CI, serie nouă, vol. XI, 1980, p. 299-323; *Istoria dreptului românesc*, ed. cit., vol. I, p. 133-150.
 29. *DRH, A*, vol. I, p. 348; A. Cazacu, *Veniturile țării și ale domniei*, în *op. cit.*, p. 373; Alexandru Gonța, *Satul în Moldova medievală. Instituțiile*, p. 291-295.
 30. Al.I. Gonța, *Satul în Moldova medievală. Instituțiile*, p. 291-295.
 31. A.Cazacu, *Veniturile țării și ale domniei*, în Valeria Costăchel și colab., *op. cit.*, p. 380; N. Grigoraș, *Dările personale ale populației din Țara Românească a Moldovei*

- și dările în bani pentru turci de la întemeierea statului și până la reforma lui Constantin Mavrocordat (1359-1741) (I), în CI, serie nouă, vol. XI, 1980, p.299-323
32. DRH, A, vol. I, p.410; *Instituții feudale din Țările Române. Dicționar*, p.502-503.
33. *Ibidem*, p. 190.
34. *Instituții feudale din Țările Române. Dicționar*, p. 13-14, 180, 207, 216 și 383-384; *Istoria dreptului românesc*, ed. cit., vol. I, p. 345; N. Grigoraș, *Principalele amenzi din Moldova în timpul orânduirii feudale (secolele al XIV-lea-al XVIII-lea)*, în AIIAI, tom. VI, 1969, p. 159-176.
35. DRH, A, vol. I, p. 190, 352, 410; N. Grigoraș, *Obligații în muncă față de stat și turci ale populației din Moldova (sec. XIV-XVIII)*, în SRdI, tom. 18 (1965), nr. 4, p. 895-912.
36. *Ibidem*, p. 352.
37. N. Grigoraș, *Dările personale ale populației din Țara Românească a Moldovei și dările în bani pentru turci de la întemeierea statului și până la reforma lui Constantin Mavrocordat (1359-1741) (I)*, în CI, serie nouă, vol. XI, 1980, p.299-323; Idem, *Imunitățile și privilegiile fiscale în Moldova (de la întemeierea statului și până la mijlocul sec. al XVII-lea)*, în RdI, tom 27 (1974), nr. 1, 55-57.
38. Gh. Pungă, *Țara Moldovei în vremea lui Alexandru Lăpușneanu*, Ed. Universității "Al. I. Cuza", Iași, 1994, p. 57-58.
39. Ioan Caproșu, *Structuri fiscale și administrative*, în AIIAI, tom XXX, 1993, p. 253-257; Gh. Pungă, *Țara Moldovei în vremea lui Alexandru Lăpușneanu*, p. 115-120.
40. Ioan Caproșu, *O istorie a Moldovei prin relațiile de credit până la mijlocul secolului al XVIII-lea*, Universitatea "Al.I. Cuza" Iași, 1988, (vezi cap. II-III).
41. BAR, Ms. rom. nr. 1, p. 85-88; AN Iași, *Colecția Documente*, pach. 49 a/11; Th. Codrescu, *Uricariul*, I, p. 340-341
42. Florin Constantiniu, *Constantin Mavrocordat*, Editura Militară, București, 1985, (vezi cap. I-VI); Gh. Platon, Florin Platon, *Boierimea din Moldova în sec. al XIX-lea. Context european, evoluție socială și politică*, București, 1995, p. 59-90; Șerban Papacostea, *Oltenia sub stăpânirea austriacă 1718-1739*, București, 1998, p. 12-40, 220-250; Alexandru-Florin Platon, *Geneza burgheziei române în Principatele Române (a doua jumătate a secolului al XVIII-lea – prima jumătate a secolului al XIX-lea). Preliminariile unei istorii*, Ed. Universității "Al.I. Cuza" Iași, 1997, p. 264-368.
43. A se vedea, în acest sens: Lazăr, Mihai, *Considerații privind abuzurile stăpânilor de moșii din Moldova în sec. al XVIII-lea*, în "SAI", tom XXXIII-XXXIV, București, 1976, p. 190-199; Idem, *Călători străini despre creșterea animalelor în Moldova în secolele XVI-XVIII*, în "Hierasus. Anuarul Muzeului județean Botoșani", vol. I, 1978, p. 361-372; Idem, *Din istoriografia românească privind creșterea animalelor în Moldova în epoca medievală*, în "Cercetări Agronomice în Moldova", Iași, Academia de Științe Agricole și Silvici, vol. II/1979, p. 145-149; Idem, *Date și sublinieri noi cu privire la sulgiu și ialoviță*, în "Hierasus. Anuarul Muzeului județean Botoșani", vol. II, 1979, p. 131-141; Idem, *Contribuții la cunoașterea fiscalității în Moldova în secolul al XVIII-lea: vâcărutul, cunița, alămul și cornăritul*, în "Suceava. Anuarul Muzeului județean", vol. VI-VII, 1979-1980, p. 149-162; Idem, *Gorștina de oi în Moldova în secolele XV-XVIII*, în "Suceava". AMJ, vol. VIII, 1981, p. 243-255; Idem, *Creșterea animalelor în Moldova în secolele XVII-XVIII în viziunea cronicarilor*, în vol. Terra Nostra. Culegere de materiale privind istoria agrară a României, Ministerul Agriculturii și Industriei Alimentare, vol. IV, București, 1981, p. 203-214; Idem, *Gorștina (desetina) de porci în Moldova în secolele XV-XVIII*, în "Suceava". AMJ, vol. X, 1983, p. 455-471; Idem, *Unele aspecte istoriografice privind economia*

zootehnică a Moldovei în epoca medievală, în "Lucrările Laboratorului de Cercetări Istorice", Institutul de învățământ superior Suceava, 1983, p. 43-70; Idem, *Exportul de vite al Moldovei în secolul al XVIII-lea*, în vol. *Lucrările Simpozionului Național de Istorie și Retrologie Agrară a României*, Craiova, 1984; Idem, *Considerații istoriografice privind organizarea fiscală a Moldovei medievale*, în vol. *Tineret. Participare. Progres social*, Ploiești, 1987, p. 10-15; Idem, *Creșterea animalelor în Moldova medievală în viziunea geografilor, etnografilor, sociologilor și filologilor*, în "Suceava". AMJ, vol. XIII-XIV, 1986-1987, p. 161-171; Idem, *Două obligații fiscale din Moldova medievală*, în "Hierasus. Anuarul Muzeului județean Botoșani", vol. VII-VIII, 1989, p. 371-380; Idem, *Păstoritul în economia Moldovei medievale*, în "Studii și Comunicări Științifice" (Științe umaniste), Bacău, 1987, p. 89-95; Idem, *Obligații fiscale privitoare la creșterea vitelor în Moldova (sec. XV-XVIII). Considerații istoriografice*, în "Suceava". AMJ, vol. XVII-XVIII-XIX, 1990-1991-1992, p. 128-150; Idem, *Creșterea vitelor în Moldova medievală în viziunea izvoarelor narative interne*, în "Suceava". AM, vol. XX, 1993, p. 103-111; Idem, *Obligații fiscale moldovenești pe produse animaliere (sec. XV-XVII)*, în vol. *Al. XII-lea Simpozion Național de Istorie și Retrologie Agrară a României*, Deva, 1993; Idem, *Comerțul Moldovei cu animale și produse animaliere (sec. XV-XVIII). Unele considerații istoriografice*, în vol. *Al. XIV-lea Simpozion Național de Istorie și Retrologie Agrară a României*, Bacău, 1994; Idem, *Cronicari și călători străini despre politica fiscală a domnilor moldoveni în domeniul economiei animaliere (sec. XVI-XVIII)*, în vol. *Al. XIV-lea Simpozion Național de Istorie și Retrologie Agrară a României*, Bacău, 1994; Idem, *Obligații fiscale moldovenești mai puțin cunoscute*, în "Suceava". AMB, vol. XXI, 1994, p. 581-588; Idem, *Contribuții la cunoașterea politicii fiscale a domnilor moldoveni în secolele XVII-XVIII. Folăritul*, în "Codrul Cosminului", *Analele Științifice de Istorie*, Universitatea "Ștefan cel Mare" Suceava, serie nouă, nr. 1 (11)/1995, p. 87-100; Idem, *Locul și rolul creșterii vitelor în economia Moldovei medievale*. în "CC", serie nouă, nr. 2(12)/1996, p. 82-103; Idem, *Aspecte istoriografice cu privire la regimul fiscal al crescătorilor de vite din Moldova în evul mediu*, în "CC", serie nouă, nr. 3-4/1997-1998, p. 43-63; Idem, *Despre cuniță*, în vol. *Al. XVI-lea Simpozion Național de Istorie și Retrologie Agrară a României*, Giurgiu, 1997.

Fiscal Realities in the Medieval Moldavia. Some considerations concerning the taxation system

Summary

The present study continues my older preoccupations related to the fiscal system from the medieval Moldavia (see in this context the note 43 from this study, with the bibliography). Basically, this study deals with the brief description of some elements concerning the field of the shepherd economy. These elements are the following: the general system of the medieval taxation; the specific criteria of taxation; the stages of evolution in the Moldavian fiscal system; the Moldavian categories of fiscal obligations; the tax of repartition; the tax paid depending on the amount of money, products and animals of the owner ("cotitate"); the contribution of the custom duties; the financial caterings in the taxation system. I have tried to emphasize especially the role of the taxes of "cotitate", concerning the animals and the animal products. Some migratory populations, especially Slavs, Pechenegs, Cumans and Mongols, had in the interval between 3rd -13th centuries a determinative role, creating the basis of the fiscal policy in Moldavia. After the foundation of the medieval "Land of Moldavia" were taken over some

institutional elements (with their terminology) from the Byzantine Empire, Hungary, Poland and some Slav states from the South of the Danube. The taxation system from Moldavia referred, basically, to the whole wealth of the taxpayers. The essential criterion, which was used to tax an inhabitant, was the total number of cattle, especially the big cattle. The big cattle were considered in the medieval Moldavia the most important wealth and source of incomes. The tax of “cotitate” and the caterings were generally established depending on the total number of cattle and horses possessed by a taxpayer.

Generally, the fiscal system from the medieval Moldavia had two distinct stages of evolution. The second stage started when the Ottoman Empire established its domination in this country.